

חג שמח בחנוכה

הרב איתן כהן
ראש כולל בפרת' (תשס"ז-תשס"ח)
כיום מחנך בתיכון הדתי אורט קריית גת

כולנו מכירים את העובדה שבחנוכה נהגו לומר חנוכה שמח ולא חג שמח. ונשאלת השאלה האמנם חנוכה איננו יום טוב? אחד הדברים המרכזיים שמגדירים יום בתור יום טוב הוא האיסור לעשות מלאכה, ודומה שלכן אנו מתייחסים לימי החנוכה כימי חול בתוספת הלל והודאה.

לגבי עשיית מלאכה בימי החנוכה כתב בעל הטורים בסימן תר"ע:
"אבל מותרין הן בעשיית המלאכה ונוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות ואין להקל להן: וגם אם יש מקומות שנוהגין איסור בכל היום אין להקל להן משום דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתירם בפניהם".

אכן את היתר המלאכה של ימי החנוכה אנו מכירים כבר מרש"י שביחס לברייתא המפורסמת השואלת "מאי חנוכה?" שמסתיימת במילים: "לשנה אחרת קבעום ועשאו ימים טובים בהלל והודאה", כותב רש"י שימים אלו "לא אסורים במלאכה". וכאן לכאורה נגמר הדיון שלנו האם חנוכה הוא יום טוב במובן הרגיל של ימים טובים האסורים במלאכה או: "שלא נקבעו אלא לקרות הלל ולומר על הנסים בהודאה" כלשון רש"י. אם כן ימי החנוכה מותרים במלאכה, ורק יש להודות ולהלל בהם על הניסים.

אפילו את שני המנהגים האחרים הנזכרים בטור שהובא לעיל, איסור מלאכה לנשים בשעה שהנרות דולקים, ואיסור מלאכה כל היום במקום שנהגו בן איסור למרות שהוא בעצם מותר, מנמק ה"בית יוסף" כך: איסור עשיית המלאכה בשעה שהנרות דולקים הוא בסך הכל היכר לכך שאסור להשתמש בנרות אבל לא איסור מלאכה עצמאי מחמת היום בו אנו נמצאים. ואיסור המלאכה בימי החנוכה במקום שנהגו איסור כל היום הוא בכלל שיטה דחוייה מהלכה של הטור – והוא לא נכון הלכתית, כיוון שהכלל שאם נהגו במקום מסויים איסור – יש להשאיר אותם באיסורם ולא להתיר להם, הוא דווקא אם יש באמת צד מסויים לאיסור הזה, וכאן בחנוכה אין שום צד לאיסור מלאכה כלל ולכן יש להתיר להם לעשות מלאכה "דכיון דאין בו צד סרך איסור לית לן בה".

גישה אחרת בייחס לאיסורי מלאכה בחנוכה

בספר מהרי"ל (מנהגים), אחד מספרי המנהגים החשובים ביותר של הראשונים באשכנז, כתוב: "קבלה היא בידינו שאין לאדם לעשות מלאכה בשעה שנרות דולקים בחנוכה. ויש אומרים גם ביום ראשון ובאחרון מנהג רבותינו נוחי נפש לאסור מלאכה."

יש כאן שני פרטים חשובים:

א. המנהג לא לעשות מלאכה כשהנרות דולקים אינו בגלל סיבה צדדית לסימן שאסור לעשות מלאכה לאור נר חנוכה, אלא קבלה בפני עצמה.

ב. המנהג השני – יש לחנוכה יום טוב ראשון ויום טוב אחרון שלא עושים בהם מלאכה, ממש כמו כל חג ארוך אחר שממוסגר ביום טוב ראשון ויום טוב אחרון.

ה"מגן אברהם", מחשובי נושאי כליו של ה"שולחן ערוך", פסק להלכה שלושה דברים:

א. איסור המלאכה כל זמן שהנרות דולקים – אין מדובר על הנרות שבבית – אלא על הנרות שבבית הכנסת שדולקים עד בערך חצות הלילה! כלומר לא מדובר לפי שיטה זו על חשש שיבוא אדם להשתמש לאור נרות החנוכה שבביתו, אלא על זמן בעל ערך סגולי עצמאי.

ב. פוסקים רבים מסכימים עם בעל הטורים שמקום שנהגו לא לעשות מלאכה כל ימי החנוכה אין להתיר להם. – זאת אומרת לא מדובר כאן טעות בהלכה כיוון שמדובר על דבר שמותר לכל הדעות, אלא יש דעות הלכתיות שבאמת אוסרות מלאכה כל ימי החנוכה (ואני מוסיף מדעתי שלפחות כמו איסור מלאכה בחול המועד).

ג. גם הסוברים כמו הבית יוסף שיש לבטל את מנהג הטעות של הנוהגים איסור מלאכה בכל החנוכה – די להסתפק באיסור המלאכה ביום הראשון והשמיני כמו שכתב מהרי"ל.

מדוע יש לאסור מלאכה עד זמן שנרות בית הכנסת דולקים? כנראה שהמגן אברהם רואה בזמן הזה כזמן "ימים טובים בהלל והודאה" – זהו זמן פרסומי ניסא – והוא מוגדר כיום טוב בפני עצמו, ימים טובים כל עוד יש הודאה על הנס – ערך סגולי של הזמן בו הנרות דולקים. זאת ועוד לימים טובים יש מסגרת של יום

טוב בכניסתו ובצאתו, וכך גם בחנוכה. לא רק יום טוב לעניין הלל והודאה, אלא יום טוב עצמאי בזמן ההלל וההודאה.

אמנם נהגו כל ישראל כשיטת ה"בית יוסף" שלא לאסור מלאכה בחנוכה מעבר למנהג הנשים בזמן שהנרות בבית דולקים, אבל השיטות האחרות הן עבורנו כמצפן לערכם המיוחד של ימים אלו.

לכך יש להוסיף את הערך המיוחד של סעודות שמחת יום טוב שאף נפסק להלכה על ידי הרב קוק זצ"ל בספרו "מצוות ראיה" (עמ' פה) שכתב כך על קביעת סעודות שמחה בחנוכה:
"לעניין הלכה נראה לע"ד כיוון שדעת הרמב"ם ומהרש"ל דהוי חיוב מדינא, ולא מצינו כנגדם אלא דעת מהר"ם, והאחרונים קבלו הדברים כדעת הרמב"ם, ולשון הגמרא ומגילת תענית מסייע לו, ומנהג אבותינו מעולם היה להרבות בסעודה, אם כן הוי כקבלה בחובה כדעת הרמב"ם, על כן איני מוצא מקום למנע מקביעות שמחה בחנוכה".

ואם כן נאחל זה לזה – חג חנוכה שמח

לתגובות: eitancahn@gmail.com